

telmät myöhemmin julkaistaan. Seminaari vahvisti entisestään Turun yliopistossa suoritettua Amerikan historian tutkimuksen perinnettä, jolla on takanaan jo 20 vuoden historia. Se ei ole osoittautunut ainoastaan yhdeksi keskeisimmistä suomalaisen yleisen historian painopistealueista vaan on myös kyennyt tunkeutumaan näkyvästi kansainväliseen Amerikan historian tutkimukseen.

KEIJO VIRTANEN

Yleisarkistot 1981

Suomen arkistotoimesta annettiin uusi, vuonna 1983 voimaantuleva, arkistolaki (184/1981), jossa yleisarkistojen tehtävät luetellaan nykyistä lakia (18/1939) yksityiskohtaisemmin. Keskusvirastona valtionarkisto huolehtii arkistotoimen kehittämisestä, valvonnasta ja ohjauksesta. Valtionarkiston alaisina piiriviranomaisina maakunta-arkistot hoitavat alueillaan samoja tehtäviä. Valtionarkisto toimii myös maan kansallisarkistona. Uusien tehtävien hoito edellyttää yleisarkistojen organisaatiouudistusta. Yleisarkistoasetus valtionarkiston ja maakunta-arkistojen tehtäväjaosta ynnä järjestysmuodosta onkin ollut valmisteltavana sekä opetusministeriön työryhmässä että valtionarkistossa.

Kertomusvuonna arkistotoimen kehittämisen painopiste on ollut yleisarkistojen neuvonta- ja ohjausjärjestelmien suunnittelussa. Esillä ovat olleet muun muassa virastojen ja laitosten arkistosäännöt sekä atk:lla ylläpidettävät valtionhallinnon tiedostot. Valmistuneen selvityksen mukaan valtionhallinnossa on 265 huomattavaa rekisteriä tai tiedostoa, joista suunnilleen puolet ovat tilastollisia ja tieteellis-teknisiä tehtäviä palvelevia ja puolet erilaisia hallintotehtäviä hyödyttäviä.

Neuvostoliiton ja Suomen arkistoyhteistyöstä allekirjoitettiin yhteistyöpöytäkirja viisivuotiskaudeksi 1981—1985. Yhteistyötä harjoitetaan vaihtamalla arkistoasiatuntijoita, mikrofilmauttamalla vuotta 1917 vanhempiasiakirjoja, edistämällä toisen maan tutkijoiden työskentelyä omissa arkistoissa sekä vaihtamalla arkistoaikakausjulkaisuja. Lisäksi tutkitaan yhteisen maiden välisiä suhteita käsittelevän asiakirjajulkaisun toimitusmahdollisuuksia.

Hanasaaren ruotsalais-suomalaisessa kulttuurikeskuksessa järjestettiin kolmannetta pohjoismaiset arkistopäivät 5.—7. 8. 1981. Niillä käsiteltiin arkistoalan pohjoismaista yhteistyötä ja arkistorakentamista.

Valtionarkisto

Parantaakseen yleisarkistojen tutkijapalvelua valtionarkisto aloitti uuden julkaisun, *Arkistotiedotteen*, toimittamisen. Lehtinen sisältää tietoja yleisarkistoihin vastaanotetuista ja niissä käytettäväksi saatetuista uusista ja käytettävyydeltään parantuneista vanhemmistakin arkistoista ja kokoelmista. Siinä tutkijoille tiedotetaan myös yleisarkistojen tutkijapalveluun liittyvistä ajankohtaisista asioista. Julkaisua jaetaan lähinnä tutkimuslaitoksille, arkistoille ja kirjastoille.

Valtionarkiston monistesarjassa ilmestyi kertomusvuonna "Luettelo ulkomaisten arkistojen asiakirjajäljenteistä Suomessa". Se sisältää tiedot Suomeen hankituista ul-

komaisten asiakirjojen mikrofilmi- ja muista kopioista vuoteen 1981 asti. Kopiot on lueltelu alkuperämaittain ja arkistonmuodostajittain.

Valtionarkisto osallistui J.V. Snellmanin juhlavuoden viettoon järjestämällä asiakirjanäyttelyä ”J.V. Snellman ja hänen senaattorikautensa” 9. 11.—31. 12. 1981 ja esitelmäsarjan ”J.V. Snellman — toisin ja samoin ajattelijana”. Valtionarkisto avusti myös valtioneuvoston kanslian asettamaa toimikuntaa kiertävän Snellman-näyttelyn toteuttamisessa. Valtionarkiston aulaan oli 11. 6.—31. 7. 1981 esillä näyttely ”Heraldista kirjallisuutta Suomessa 275 vuotta”.

Asiakirjasiirot. Asiakirjojen määrä kasvoi valtioneuvostossa 396 metriä. Viranomaisten arkistojen vuosikasvu oli 463 metriä. Yksityisarkistojen kartunta oli 32 metriä, mutta järjestämisen ja siirtojen aiheuttamien poistojen (99 m) ansiosta yksityisluontoisten arkistojen määrä väheni 67 metriä. Asiakirjoja valtioneuvostossa oli vuoden lopussa 34,5 hyllykilometriä. Kartta- ja piirustuskeräilykokoelman kartunta oli 8 300 yksikköä. Vuoden lopussa kokoelma sisälsi yhteensä 101 800 luetteloitua yksikköä. Viranomaisten asiakirjoja valtioneuvosto vastaanotti seuraavasti:

Maa- ja metsätalousministeriön yleinen arkisto 1950—1966; oikeusministeriön jäännösasiakirjoja ja painovapaustoimiston arkisto 1919—1975 sekä yhdistysrekisteritoimiston hylkäyspäätökset 1946—1975 ja purkautuneiden yhdistysten aktit 1964—1978; opetusministeriön kansainvälisten asiain osaston kulttuurisopimuksia 1977—1980; sisäasiainministeriön palo- ja väestönsuojeluosaston jäännösasiakirjoja 1939—1971 sekä ulkomaalaistoimiston inkeriläisiä ja itäkarjalaisia siirtoväkeä koskevia asiakirjoja 1941—1948; sosiaali- ja terveysministeriön huolto- ja väestöosaston äitiysavustusasiakirjat 1938—1968 sekä työehtosopimukset 1909—1962; valtioneuvoston tiedotus- ja tarkastuselinten lehti- ja radiokatsaukset 1948; maatilahallitus, vuoden 1969 yleinen maatalouslaskenta; merenkulkuhallituksen esittelylistat 1918—1950; rautatiehallituksen kone-, liikenne-, materiaali- ja rataosaston asiakirjoja (1860-) 1921—1946 (-1977); tie- ja vesirakennushallituksen aktirekisteri 1857—1899; tilastokeskuksesta eri läänien passiluettelot 1904—1917 ja vuoden 1903 invaliiditutkimuksen aineisto; venäläisiä sotilasasiakirjoja ja autonomianaikaisen Viaporin postin asiakirjat; etsivän keskuspoliisin haltuun joutuneita asiakirjoja 1854—1935, välirauhan nojalla lakautettujen oikeistojärjestöjen asiakirjoja sekä Hangon internoimisleirin arkisto 1944—1948; opetus- ja koulualalla toimineiden komiteoiden asiakirjoja n. 1966—1979; korkeimman oikeuden AD-, MD-, RD- ja VD-aktit 1956; lääninhallituksista henkikirjoja; Porvoon naisopiston ja tyttölukion arkisto (1910-) 1912—1975 sekä Helsingin pitäjän seurakunnan kirkonarkisto (1401—) 1660—1875.

Talletuksina tai lahjoituksina saatiin muun muassa seuraavat yksityisarkistot ja -kokoelmat:

Naisten työvalmiusliitto ry:n arkisto 1939—1945; Helsingin nahkurien, leipurien, muurarien ja turkkurien ammattikuntien arkistoja; Vientirauha-Exportfred Yhtymän arkisto 1920—1944; kaupunkineuvos, ministeri, kansanedustaja Lauri Kaijalaisen kokoelma 1930—1960-luvulta; kenraaliluutnantti K. E. Kivekkään muistelmakäsikirjoitus sekä asiakirjoja palveluksessa Turkestanissa 1905—1917, Ukrainassa 1917—1918 ja Suomessa 1918—1940; pääministeri, KHO:n presidentti Reino Kuuskosken muistiinpanoja ja asiakirjoja; senaattori Heikki Renvaldin asiakirjoja, kirjeitä, painotuotteita ja puheita 1860-luvulta vuoteen 1956 ynnä asiakirjajäljennöksiä 1700-luvulta; senaattori, kenraaliluutnantti F. W. Schaumanin asiakirjoja 1860—1911; lähetysneuvos, ministeri Tauno Suontautan pikakirjoitusmuistiinpanoja, kirjeitä, asiakirjoja ja käsikirjoituksia n. 1930—1970; pääministeri, pääjohtaja Ralf Törngrenin kalenteripäiväkirjat 1945—1960; taiteilija Ahti Hammarin kirjeenvaihto; taiteilija Olof ja rouva Salme Eriks-

sonin arkisto sekä arkistoneuvos, professori John E. Roosin kirjeenvaihtoa, päiväkirjoja ja muistiinpanoja 1914—1960.

Arkistoluettelot tutkijoiden käyttöön ovat valmistuneet mm. seuraavista arkistoista ja kokoelmista:

Senaatin kääntäjäkonttori 1887—1917; maatalousministeriön yleinen osasto 1919—1966 (—1969); sisäasiainministeriön asemakaavat 1800—1955, väestönsuojeluasiain osaston ja palotoimen arkisto; sosiaaliministeriön huolto- ja väestöosaston väestötoimiston äitiysavustusasiain arkisto 1938—1968; valtion filmitekniillinen lautakunta 1929—1977; asutushallitus ja maatalousministeriön asutusasiainosasto 1932—1945; maanmittaushallitus 1757—1944 (—1963), rakennushallituksen piirustukset 1811—1929, tilastollinen päätoimisto 1865—1934, tullihallitus 1939—1954; sanomalehtipostikonttori (PHL) 1922—1951; Liinahamarin merikuljetustoimikunta 1940—1941, ulkomaankaupan valtuuskunta 1934—1943; vuoden 1969 maatalouslaskenta; Etelä-Suomen laamannioikeus 1603—1775, korkein hallinto-oikeus 1918—1957, Porvoon tuomiokunta 1697—1835, Turun hovioikeuspiirin valtiosyyttäjä 1933—1943; Helsingin suomalainen jatko-opisto 1896—1929, Helsingin yhteisnormaalilyseo 1869—1974, Porvoon naisopisto ja tyttölukio 1912—1975; Helsingin (I) tullikamari 1718—1938 (—1954); Helsingin pitäjän kirkonarkisto (1401—) 1660—1875 ja Kirkkonummen kirkonarkisto 1564—1897 yhteensä 25 luetteloa käsittäen asiakirjoja 1 809,8 metriä, 23 093 säilytysyksikköä).

Tilasto. Tutkijakäyntejä kertyi 30 937 (vuonna 1980: 31 254), asiakirjatoimituksia 39 440 (38 900). Ulkomaisia tutkijoita valtionarkistossa kävi 52 sekä tutustumisryhmiä 58, joista opiskelijaryhmiä oli 21. Valtionarkistosta lainattiin muualle käytettäväksi 7 648 mikrofilmirullaa ja 963 muuta asiakirjayksikköä. Valtionarkistoon lainattiin 38 mikrofilmirullaa ja 972 muuta asiakirjayksikköä. Paperikopioita asiakirjoista valmistettiin 119 761 otosta. Kirjasto kasvoi 1 385 niteellä. Yhteensä kirjasto käsitti vuoden lopussa 55 155 nidettä, 1 273 metriä.

Maakunta-arkistor

Tilanpuute rajoittaa Joensuun, Mikkelin, Oulun, Turun ja Vaasan maakunta-arkistojen toimintaa. Kertomusvuonna käynnissä olivat edelleen Oulun ja Turun maakunta-arkistojen uusien tilojen rakennushankkeet.

Hämeenlinnan maakunta-arkisto järjesti Hämeenlinnan Historiallisen museon kanssa asiakirja- ja valokuvanäyttelyn ”Häme 150 vuotta omana lääninä”. Jyväskylän maakunta-arkisto osallistui Keski-Suomen Museon ja Jyväskylän lyseon kanssa näyttelyyn ”Otto Ville Kuusinen lyseolaisena” Jyväskylän lyseon museossa. Mikkelin maakunta-arkisto järjesti Mikkelin lääninhallituksen ja Mikkelin nuorkauppakamarin kanssa näyttelyn ”Mikkelin lääni 150 vuotta”. Oulun maakunta-arkistossa oli maaliskuussa nähtävänä asiakirjanäyttely ”Esi-isiä etsimässä”.

Vuoden aikana maakunta-arkistojen kokoelmat ovat kasvaneet yhteensä 425 metriä. Virka-arkistojen vuosikasvu oli 446,5 metriä. Sen sijaan yksityisarkistojen ja -kokoelmien määrä väheni 21 metrillä. Maakunta-arkistojen asiakirjojen kokonaismäärä oli vuoden lopussa 41 kilometriä. Maakunta-arkistojen kartta- ja piirustus-kokoelmat kasvoivat 362 018 yksiköllä. Yhteensä maakunta-arkistojen kartta- ja piirustuskokoelmissa oli vuoden lopussa 439 200 karttaa tai piirustusta.

Arkistoluetteloita valmistui mm. seuraavista arkistoista ja kokoelmista:

Hämeenlinnan maakunta-arkistossa Hangon raastuvanoikeus ja maistraatti; Hollolan ja Raaseporin tuomiokunnat; Hämeen läänin tarkastuslautakunta, Lohjan kihlakunnan henkikirjoittaja, Vihdin piirin nimismies; Hämeenlinnan maistraatti, purettujen rakennusten piirustukset; Lahden piiritullikamari, Loviisan tullikamari; Forssan, Lohjan ja Toijalan yhteislyseot, Riihimäen tyttölyseo, Tampereen lyseo; Jokioisten ja Mustialan maatalousoppilaitokset; tie- ja vesirakennushallinnon Hämeen piiri; Hämeen läänin sosiaalihuollon piiritarkastaja, Hämeenlinnan lääninsairaala, Koivulan kasvatuslaitos, Kotiniemen koulukoti; Luopioisten ja Pälkäneen siirtoväen huoltojohtajat; Mäntsälän Osuusmeijeri; Pälkäneen Puhelin Oy, Enok Rytkösen kirjakauppa, Vesilahden Sähkö Oy, Porvoon merimieshuone ja Urjalan mieskotiteollisuuskoulu (yhteensä 30 luettelo, 399 m, 6 817 säilytysyksikköä).

Joensuun maakunta-arkistossa Nurmeksen yleinen sairaala; VR:n Joensuun varikko, 11. liikennejakson komennuksen arkisto (Äänislinna), 15. ratajako, 7. varastojako ja 5. varikkojako; Pielisensuun kunta; Piipposen suvun arkisto, Pohjois-Karjalan ampujain piiri r.y., Pohjois-Karjalan Reserviupseeripiiri r.y. ja SVUL:n Pohjois-Karjalan piiri (yhteensä 11 luettelo, 48,6 m, 579 säilytysyksikköä).

Jyväskylän maakunta-arkistossa Helsingin voimistelulaitos; Päijänteen luotsipiiri; Keski-Suomen läänin sosiaalihuollon piiritarkastaja; Vaajakosken yhteiskoulu; Hongikon Nuorisoseuran Urheilijat, Jyväskylän Opettajayhdistys; Jyväskylän piirin sos. dem. nuorisojärjestö, opiskelijat ja työläisnuorisosasto; Jämsän Kristillinen kansanopisto, Keski-Suomen Kotiteollisuusyhdistys, Keski-Suomen Seutukaavaliiton tutkimusarkisto, Keski-Suomen Rauta Oy; Osakeyhtiö Keski-suomalainen, Oy Keskimaan ja Keskisuomalaisen historiatoimikunta; Lauri Pihkala (yhteensä 18 luettelo, 81,6 m, 1 255 säilytysyksikköä).

Mikkelin maakunta-arkistossa Iisalmen piirin nimismies, Viipurin poliisilaitos; Iisalmen verotoimisto; Iisalmen tyttölyseo, Ylä-Savon yhteislyseo; Kouvolan maanmittaustoimiston tiluskarttajäljennökset; rakennushallinnon Viipurin piirikonttori; VR:n Jyväskylän asema ja varikko, Kuopion asema ja varikko, Leppäveden asema, Mikkelin varikko, Pitkälähdän, Ristijärven, Toivakan ja Vesannon asemat, 9. liikennejako (Jyväskylä), 7., 8., 10., 14., 15., 17. ja 19. ratajako (Jyväskylä, Kuopio, Mikkelin, Oulu, Savonlinna ja Sortavala), Kouvolan ratapiiri, 4. varikkojako (Pieksämäki); Kangasniemen, Nilsiän, Pielaveden ja Rantasalmen seurakunnat; Hiitolan kunta; Mikkelin kirjatyöntekijät ry ja Sulkavan vapaa huolto (yhteensä 27 luettelo, 160 m, 3 057 säilytysyksikköä).

Oulun maakunta-arkistossa metsähallinnon Pohjanmaan piirikuntakonttori, Etelä-Taivalkosken, Pohjois-Taivalkosken ja Rovaniemen hoitoalueet; Kuhmon aluesairaala, Ranuan aluesairaala ja sairaumaja; ammatinvalinnanohjauksen Oulun piiritoimisto, Oulun kaupungin työvälitystoimisto; VR:n Oulun konepaja, Oulun lennätinkonttori; Sotkamon verolautakunta; Haapaveden emäntäkoulu; Haapaveden raittiusseura Salama I, Iin Nuorten Kristillinen yhdistys, Jääkärirovien yhdistyksen Oulun alaosasto r.y., Könkään maamiesseura, Oulun Luistusseura r.y., Oulun läänin talousseura, Oulun Peltomiesyhdistys, Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliitto, Pohjois-Suomen Naisjärjestöjen toimikunta; Pohjolan Suojeluskunta ja Walkokaarti, Puolangan suojeluskunta; Suomen Porotalouden arkisto, Länsi-Pohjan toimikunta; Byströmin taloarkisto; Paul Goveniuksen, piispa Olavi Heliövaaran, Kaj Snellmanin ja Nora Pöyhösen arkistot; A. Halosen, rovasti Albert Heikinheimon ja Leonard Typön (Laestadiana 23) kokoelmat (yhteensä 34 luettelo, 54,6 m, 1 839 säilytysyksikköä).

Turun maakunta-arkistossa maanmittaushallitus; Ikaalisten ja Maskun kihlakuntien kruununvuodit; Turun lyseo ja normaalilyseo, Uudenkaupungin yhteislyseo, Rauman seminaari; Salon ja Rauman maanmittaustoimistot, Ikaalisten piirieläinlääkäri; Ikaalisten, Porin ja Uudenkaupungin piirien piirilääkärit; Kaarinan, Kuusiston, Marttilan, Mynämäen ja Perniön seurakunnat; Naan-

talin maalaiskunta, huoltolautakunta (sosiaalilautakunta); Varsinais-Suomen Osuusmeijariliitto (yhteensä 19 luetteloa, 139,6 m, 2 338 säilytysyksikköä).

Tilasto. Tutkijakäyntejä maakunta-arkistoissa oli yhteensä 28 878 (v. 1980: 27 537). Näistä Hämeenlinnassa 1 278, Joensuussa 2 913, Jyväskylässä 6 002, Mikkelissä 1 796, Oulussa 2 712, Turussa 11 250 ja Vaasassa 2 927. Asiakirjayksiköitä tutkijoille toimitettiin maakunta-arkistoissa yhteensä 54 928 (53 211): Hämeenlinnassa 3 475, Joensuussa 2 140, Jyväskylässä 3 207, Mikkelissä 5 804, Oulussa 7 123, Turussa 29 607 ja Vaasassa 3 572. Ulkomaisia tutkijoita maakunta-arkistoissa kävi 146 ja tutustumisryhmiä 134, joista opiskelijaryhmiä 41. Maakunta-arkistoista lainattiin muihin arkistoihin 2 374 mikrofilmirullaa ja 2 921 muuta asiakirjaa. Muualta maakunta-arkistoihin lainattiin 4 163 mikrofilmirullaa ja 3 157 muuta asiakirjaysikköä. Paperikopioita maakunta-arkistojen asiakirjoista annettiin 85 905. Maakunta-arkistojen kirjastojen kartunta oli 6 912 nidettä. Yhteensä maakunta-arkistoissa oli kirjallisuutta vuoden lopussa 166 930 nidettä, 3 144 metriä.

AILA NARVA

Paikallishistoriallinen toimisto 1981

Paikallishistoriallinen toimisto on vuoden 1981 aikana toiminut paikallishistoriallisen tutkimuksen hyväksi entiseen tapaan antamalla tieteellistä asiantuntemusta edellyttävää neuvontaa ja lausuntoja tutkimushankkeiden kaikissa vaiheissa.

Toimiston välityksellä on tehty sopimukset Hyvinkään, Joensuun, Jääsken kihlakunnan, Kerimäen, Korpilahden, Laihian, Mikkelin, Oulaisten, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin sekä Ruoveden historioista tai niiden osista. Useita suunnitteilla olevia hankkeita on esitetty toimistolle avustettaviksi tai muuten saatettu sen tietoon, niin että vuoden aikana on ollut vireillä kaikkiaan 152 historiaa, joista 13 julkaistun lisäksi 119 on ollut tekeillä ja 20 neuvotteluiden alaisena tai muuten vireillä.

Käsikirjoituksia on tarkastettu Kiikalan, Kuopion kaupungin, Kuopion kaupungin sähkölaitoksen, Oppikoulun ja sen opettajiston, Oulun, Pielaveden ja Keiteleen, Rymättylän ja Viipurin maalaiskunnan historioiden osalta. Lisäksi on annettu muita lausuntoja kunnille, järjestöille, liikeyrityksille sekä yksityisille henkilöille. Toimiston edustajat ovat toimineet asiantuntijoina useissa eri historiahankkeita koskevissa toimikunnissa.

Seuraavat paikallishistoriat tai toimiston kautta sovitut muut historiat ovat ilmestyneet vuoden aikana: Erik Birck, *Nykarleby stads historia II. Tiden 1810—1875*; C. J. Gardberg — Raimo Ranta — Oscar Nikula — Henrik Lilius (päätoim. Päiviö Tommila, toim.siht. Rauno Endén), *Suomen kaupunkilaitoksen historia I. Keskiajalta 1870-luvulle*; Aaro Harju — Erkki Laitinen (toim.), *Ylivieskan kirja*; Martti Korhonen, *Vehkalahden pitäjän historia II. Yhteiskunnallisesta kehityksestä 1600-luvulla sekä maakirjatilojen synty*; Rauno Kuokkanen — Kauko Leponen, *Suomen tiiliteollisuuden historia*; Eeva-Liisa Oksanen, *Anjalan historia*; Hannu Pelkonen, *Kiimingin seurakunnan historia*; J. W. Ruuth, uudistanut Erkki Kuujo, *Viipurin kaupungin historia IV:1. Vuodet 1812—1840*; Tauno Räisänen — Kalevi